

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อวางแนวทาง และวิธีการพัฒนาอำเภอปากช่อง ภายใต้แผนการวางแผนแบบบูรณาการ (integrated development plan) โดยศึกษา ถึงสภาพและแนวโน้มการเจริญเติบโตของอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม การเกษตรและการบริหาร เป็นรายสาขา แล้วพิจารณาถึงโครงสร้างปัญหา และ โครงสร้างปัญหาารวมของอำเภอปากช่อง เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ กลวิธี เป้าหมาย แนวทาง และพื้นที่ในการพัฒนาอำเภอปากช่อง ในระยะสั้น (๕ ปี) และระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๑-๒๕๓๕ ซึ่งผลจากการวิจัยที่สำคัญ ๆ ปรากฏดังนี้คือ

๕.๑.๑ ผลจากการศึกษาทางด้านประชากรของอำเภอปากช่อง พบว่ามีการย้ายถิ่นเข้ามายังอำเภอปากช่องมากกว่าการอพยพออก ในปี ๒๕๑๙ มีการอพยพเข้าสู่ ๑,๓๘๖ คน (ตารางที่ ๓.๑๔) และผลจากการคาดประมาณประชากรพบว่า การเพิ่มของประชากรโดยรวม จากปี ๒๕๑๓ ซึ่งใช้เป็นฐานในการคาดประมาณได้เพิ่มขึ้นจาก ๙๔,๖๗๙ คน เป็น ๑๙๔,๒๙๖ คนในปี ๒๕๓๔ อันเป็นปีสุดท้ายของการคาดประมาณ (ตารางที่ ๓.๔) หรือเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยต่อปีจนถึงปี ๒๕๒๐ ในอัตราร้อยละ ๓.๒๓ และยังเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๒.๔๑ ต่อปี จากปี ๒๕๒๐-๒๕๒๔ และค่อย ๆ ลดลงจนเหลือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๙๓ ต่อปี ในปี ๒๕๓๔ ตามสมมุติฐานในการคำนวณ ซึ่งได้ประมาณโดยการใช้อัตรากายย้ายถิ่นระดับสูง และอัตรากภาวะเจริญพันธุ์ในระดับต่ำ ซึ่งสมมุติให้อัตราเจริญพันธุ์ทั่วไป (general fertility rate) ลดลง

ตามเป้าหมายของโครงการวางแผนครอบครัว ในอัตราที่ไม่เท่ากันในแต่ละช่วงปี

ซึ่งทำให้ส่วนประกอบอายุ ของประชากรอำเภอปากช่อง ตั้งแต่ปี ๒๕๒๐-๒๕๒๔ ระหว่างช่วงอายุ ๐-๑๔ ปี ลดลงจากร้อยละ ๔๖.๑๓ เหลือเพียงร้อยละ ๔๓.๘๔ ในขณะที่ ระหว่างช่วงอายุ ๑๕-๖๔ ปี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕๑.๘๘ มาเป็นร้อยละ ๕๓.๕๐ แสดงให้เห็นว่า อัตราส่วนระหว่าง วัยแรงงานที่ต้องรับผิดชอบต่อวัยนอกแรงงานลดลงจาก ๑.๑๐.๕๓ คนในปี ๒๕๒๐ เหลือ ๑.๐.๘๕ คนในปี ๒๕๒๔ และถ้าหากว่าการดำเนินงานทางด้านการวางแผนครอบครัว บรรลุตามเป้าหมาย ส่วนประกอบอายุระหว่างวัยแรงงาน ต่อวัยนอกแรงงาน ของอำเภอปากช่อง จะเหลือเพียง ๑.๐.๖๖ คน นั่นคือ คนในวัยแรงงาน ๒ คน รับผิดชอบต่อคนวัยนอกแรงงานเพียง ๑ คน ในปี ๒๕๓๕

๕.๑.๒ รายได้ต่อบุคคลและมวลรวมผลิตภัณฑ์อำเภอ ซึ่งแสดงในตารางที่ ๓.๔ พบว่า อำเภอปากช่องมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ในปี ๒๕๑๔ (ราคาคงที่ปี ๒๕๑๔) เป็น ๖๙๓.๒๖ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๒ ของจังหวัดนครราชสีมา โดยที่ผลผลิตส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับ การเกษตรกรรม ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๔ ของมวลรวมผลิตภัณฑ์อำเภอ ในขณะที่ทางด้านการค้า ส่ง การค้าปลีก มีความสำคัญในอันดับรองลงมา คือ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๙ ส่วนการบริการ การสื่อสารคมนาคม และการอุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๔ ๕.๒๖ และ ๓.๕๓ ตามลำดับ

จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมอำเภอนี้ ก่อให้เกิดรายได้ต่อบุคคล (per capital income) ของอำเภอปากช่อง ๗,๖๙๘.๕๐ บาท ในปี ๒๕๑๔ สูงกว่ารายได้ต่อบุคคลของ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งคิดเป็น ๔,๐๒๗.๗๐ บาท ในปีเดียวกัน

๕.๑.๓ ได้ทราบถึงปัญหาโครงสร้างสาขาต่าง ๆ ของอำเภอปากช่อง คือ โครงสร้างปัญหาการเกษตร (แผนภูมิที่ ๑๒) โครงสร้างปัญหาทางด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว (แผนภูมิที่ ๑๓) โครงสร้างปัญหาการใช้ที่ดิน และระบบ ชุมชน (แผนภูมิที่ ๒๒) โครงสร้างปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน (แผนภูมิที่ ๒๖) โครงสร้าง ปัญหาการศึกษา (แผนภูมิที่ ๒๗) โครงสร้างปัญหาการบริหารอำเภอปากช่อง (แผนภูมิที่ ๓๓) และโครงสร้างปัญหารวมอำเภอปากช่อง (แผนภูมิที่ ๓๔)

ซึ่งสรุปได้ว่า ปัญหาของอำเภอปากช่องที่สำคัญ คือ การที่ราษฎรอพยพมาจาก ที่ต่าง ๆ ภายหลังที่ถนนมิตรภาพได้ตัดผ่านชุมชนแห่งนี้ ทำให้จำนวนประชากรในเขตอำเภอ ปากช่องเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และสภาพแวดล้อมถูกทำลายลงอย่าง รวดเร็ว (แผนภูมิที่ ๑๔,๑๕ และตารางที่ ๔.๔) นอกจากนี้ระบบการศึกษา และการ บริการทางด้านสาธารณสุขก็ไม่เพียงพอ ไม่มีการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา การฝึกฝน อาชีพ และการศึกษาต่อเนื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ทำให้ราษฎรขาด ความรู้ทางด้านการใช้เทคนิควิทยา เพื่อปรับปรุงการผลิตให้ได้ผล ขาดความสามารถ ในการรวมกลุ่ม เพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง และในบริเวณที่เป็นชุมชนเมือง ก็เติบโต อย่างรวดเร็วโดยไม่มีแผน ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านขาดแคลนบริการสาธารณสุขปโภค และ สาธารณูปโภคที่ดี

๕.๑.๔ ผลจากการออกแบบสอบถาม (ภาคผนวก ข.๓) เกี่ยวกับเขต อธิปไตยทางด้านบริการธุรกิจ และบริการสาธารณะ ของบริเวณชุมชนสุขาภิบาลปากช่อง และสุขาภิบาลกลางดง (ตารางที่ ๓.๑๕) ปรากฏว่าบริเวณชุมชนสุขาภิบาลปากช่องมี เขตอธิปไตยในการให้บริการทางด้านธุรกิจ และสาธารณะครอบคลุมทั้งอำเภอ เป็น ลักษณะที่ช่วยตัวเองได้ (self-sufficient) และประชาชนส่วนใหญ่ที่มาใช้บริการ มีความพอใจบริการทางด้านธุรกิจมากกว่าบริการสาธารณะ ซึ่งต่างกับสุขาภิบาลกลางดง ที่ประชาชนยังต้องพึ่งบริการทางด้านธุรกิจ

จากสหกรณ์ปากล่อง และอำเภออมกเหล็ก ซึ่งอยู่ใกล้กว่า ในขณะที่ บริเวณที่เป็นร้านค้าผลไม้ และพืชผักริมทางหลวง จะให้บริการกับคนต่างถิ่น (แผนภูมิที่ ๒๑) ที่เดินทางผ่านมากกว่า

สรุปได้ว่าชุมชนสหกรณ์ปากล่อง มีเขตอิทธิพลเมืองครอบคลุมพื้นที่อำเภอได้ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับแผนภูมิที่ ๑๑ ที่แสดงถึงรูปแบบการตั้งชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา และเขตอิทธิพลของเมืองสำคัญ

๕.๑.๕ ได้ทราบถึงความเหมาะสมถึงการใช้ที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นว่าพื้นที่ในเขตอำเภอปากล่อง เป็นพื้นที่ป่า ที่ปลูกไม้ยืนต้น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชไร่เป็นบางส่วน (แผนภูมิที่ ๓๗) เมื่อเปรียบเทียบกับแผนภูมิที่ ๑๕ แสดงแนวเขตป่าไม้และพื้นที่ทำกิน พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นการแปล ภาพการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางดาวเทียม ปี ๒๕๑๘ สามารถจะนำไปกำหนดบริเวณปลูกป่า บำรุงรักษาป่า และแบ่งเขตการเกษตรภายในอำเภอได้

๕.๑.๖ พบว่าการบริหารงานท้องถิ่นในอำเภอปากล่องมีแนวโน้มที่จะพัฒนาฐานะขึ้นเป็นเทศบาลได้ เพราะมีประชากรในเขตสหกรณ์ปากล่องถึง ๔๑,๑๔๘ คน ในปี ๒๕๒๐ แต่การจัดสรรงบประมาณทางด้านรายจ่ายยังต่ำกว่ารายรับถึง ร้อยละ ๓๒.๗๓ ในปีงบประมาณ ๒๕๒๐ ซึ่งควรจะได้มีการปรับปรุงทางด้านงบประมาณเสียใหม่

๕.๑.๗ ผลจากการวิจัยดังได้กล่าวโดยสรุปในข้อ ๕.๑.๑ ๕.๑.๒ และ ๕.๑.๓ จึงได้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาอำเภอปากล่อง โดยการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ ปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างมีแผน และเร่งบูรณะปรับปรุงการบริการทรัพยากรหลักและสิ่งแวดล้อม โดยมีกลวิธีในการพัฒนาในการที่จะหาทางเพิ่มพูนในการลงทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอก จัดให้มีการศึกษาทางด้านเทคนิค และวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการบริการ สนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม เพื่อการช่วยเหลือกันทั้งทางด้านเงินทุน และการเผยแพร่ความรู้ความก้าวหน้าทางการผลิต ในขณะที่

เดียวกันก็พัฒนาส่งเสริมการอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับการใช้ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบ เพื่อให้ราษฎรมีงานทำ และมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการสร้างงานทาง ด้านการบริการ และทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าใช้จ่ายในอำเภอ ปากช่อง เช่น ที่วนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอ่างเก็บน้ำลำตะคอง

๕.๑.๘ จากผลที่ได้จากการวิจัย วัตถุประสงค์ และกลวิธีในการพัฒนาได้กำหนด เป้าหมายในการพัฒนาอำเภอปากช่องเป็น ๒ ระยะ คือ

ก. เป้าหมายระยะสั้น (พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๔) ได้กำหนดให้รายได้ประชา ชากรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยในอัตราร้อยละ ๒.๖ ต่อปี ตามแผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาเพื่อวางแผนสมบูรณแบบ จังหวัดนครราชสีมา อันจะทำให้ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเพิ่มขึ้นใน อัตราร้อยละ ๑๐.๓๖ โดยเฉลี่ยต่อปี การเพิ่มรายได้ต่อบุคคล และผลิตภัณฑ์มวลรวมของอำเภอ นี้ ได้เน้นการส่งเสริมการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร และการบริการ ทางด้านแหล่งท่องเที่ยว และมีเป้าหมายในการยกฐานะสุขาภิบาลปากช่อง ขึ้นเป็นเทศบาล เพื่อ ความเป็นอิสระในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายจะอนุรักษ์ สภาพแวดล้อม และป่าไม้ต้นน้ำ ลำธารให้อยู่ในสภาพดี โดยส่งเสริมการปลูกป่า และบำรุงรักษาป่า ตลอดจนจัดให้มีการศึกษา ภาคบังคับให้เพียงพอกับจำนวนเด็กในวัย เรียนที่เพิ่มขึ้น ปรับปรุงประสิทธิภาพครูผู้สอน และ การศึกษาทางด้านอาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น

ข. เป้าหมายระยะยาว เป็นการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา ทางด้านอาชีพ ที่ต้องการความรู้ และความชำนาญ ที่สามารถผลิตแรงงานที่มีคุณภาพ เพื่อเข้ารับ งานที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม เกษตรกรและสหภาพแรงงานท้องถิ่น ที่สามารถ เป็นตัวแทนของท้องถิ่น เพื่อความก้าวหน้าในด้านการผลิต และความเป็นธรรมในสังคม รวมทั้ง เป้าหมายในการเพิ่มการจัดบริการทางด้านสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ ให้เพียงพอกับจำนวน

ประชากรที่เพิ่มขึ้น และการจัดให้มีการทำผังเมืองสำหรับบริเวณชุมชน

๕.๑.๔ ได้กำหนดพื้นที่สำหรับการขยายเพื่อพัฒนาชุมชนเมืองในเขตสุขาภิบาลปากช่อง (แผนภูมิที่ ๓๖) และพื้นที่เพื่อการพัฒนาในเขตชนบท (แผนภูมิที่ ๓๘)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอควบคู่ไปกับการวางแผนพัฒนาจังหวัด เพื่อที่จะทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมระดับชาติ บรรลุเป้าหมาย และเป็นการกระจายความเจริญไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริง และทั่วถึง อันจะเป็นการหยุดยั้งการอพยพของประชากรที่มุ่งสู่กรุงเทพมหานคร ในขณะเดียวกัน รัฐบาลควรจะได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นให้ท้องถิ่นสามารถบริหารงานได้เป็นอิสระ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยส่วนกลางให้ความสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และมาตรการในการดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแน่ชัด

๕.๒.๒ รัฐบาลควรจัดให้มีการปรับปรุงระบบการเก็บและเสนอข้อมูลทางด้านต่าง ๆ เสียใหม่ ให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่สามารถจะนำมาใช้ได้ ในลักษณะที่เป็นระบบ-ระยะเวลาเดียวกัน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาคือความไม่พร้อม และความซ้ำซ้อน ในด้านการเก็บและรวบรวมข้อมูล อันเป็นปัญหาสำคัญในด้านการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการวางแผนทุกระดับ

๕.๒.๓ ในการจัดทำโครงการ และการลงทุน เพื่อพัฒนาให้เป็นไปตามแนวทางที่ได้วางไว้ รัฐบาลควรมีนโยบายเกี่ยวกับ indicative plan* เพื่อเป็นการชักจูงให้เอกชนมาทำการลงทุน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล

---

* indicative plan แผนที่ใช้ให้เห็นแนวทางการสนับสนุน หรือส่งเสริมอย่างชัดเจน ทั้งในระดับนโยบาย หรือการปฏิบัติ

๕.๒.๔ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ควรจะได้นำผลจากการวิจัยนี้ไปพิจารณาศึกษาหาทางรับบรรจุ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภออื่น ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาท้องถิ่นโดยทั่วไป

๕.๒.๕ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ระดับอำเภอ หรือ ผู้ที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับอำเภอบางข้อต่อ คือ

ก. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคาดประมาณประชากรในการวางแผน โดยใช้ข้อมูลมมูติฐานในการคำนวณ คือ อัตราการย้ายถิ่นระดับสูง และอัตราภาวะเจริญพันธุ์ระดับต่ำ ซึ่งสมมุติให้อัตราเจริญพันธุ์ทั่วไป ลดลงตามเป้าหมายของโครงการวางแผนครอบครัว โดยมีประชากรรวมหวทยอายุ ๕ ปี ของอำเภอปากช่อง พวงสำมะโนประชากรปี ๒๕๑๓ เป็นปีฐาน เป็นการคาดประมาณในระยะยาว และใช้สมมุติฐานการเกิดระดับต่ำเพียงระดับเดียว ถ้าหากได้มีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบจำลอง (model) ในการคาดประมาณประชากรในพื้นที่เล็ก ๆ และทำการคาดประมาณประชากรตามอัตราการเกิดในระดับสูง กลาง และต่ำแล้ว จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนาเมือง ได้ผลดีกว่า การใช้สมมุติฐานในการเกิดเพียงระดับเดียว

ข. การศึกษาเกี่ยวกับระดับรายได้ และการกระจายรายได้ในระดับอำเภอ ซึ่งจะช่วยให้นักวางแผนสามารถตั้งเป้าหมายในการพัฒนาได้ชัดเจนขึ้น เพราะจะทำให้ทราบว่า การที่ประชาชนในอำเภอปากช่องมีรายได้ต่อบุคคลโดยเฉลี่ยค่อนข้างสูงนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในระดับ เพราะในการวิจัยนี้ได้ตั้งสมมุติฐานให้ประชากรทุกคนมีรายได้เท่ากัน ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง

ค. ควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับมูลค่าเพิ่มแต่ละสาขาหลายปี เป็นช่วงระยะเวลา เพื่อหาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดแนวทางในการพัฒนาได้ตรงเป้าหมายยิ่งขึ้น การที่ทำการศึกษาได้เพียงปีเดียว แล้วใช้แนวโน้มการเพิ่ม ถึง

ตามแผนพัฒนาจังหวัด อาจจะไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงในอำเภอได้

ง. ในการวิจัยนี้ ยังไม่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกำลังแรงงาน การมีงานทำ ประสิทธิภาพในการทำงาน การว่างงาน และการจ้างแรงงานรายสาขา ทำให้ไม่ทราบว่าแต่ละสาขาการผลิตมีแรงงาน ที่ใช้อยู่เป็นจำนวนเท่าไร ทั้งในระดับอำเภอ และระดับตำบล เพราะการอพยพย้ายถิ่นในระดับตำบลจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านแรงงานเป็นอย่างมาก จึงควรได้มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องแรงงานในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งในระดับอำเภอ และระดับตำบล ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนทางด้านแรงงานตรงตามเป้าหมายยิ่งขึ้น

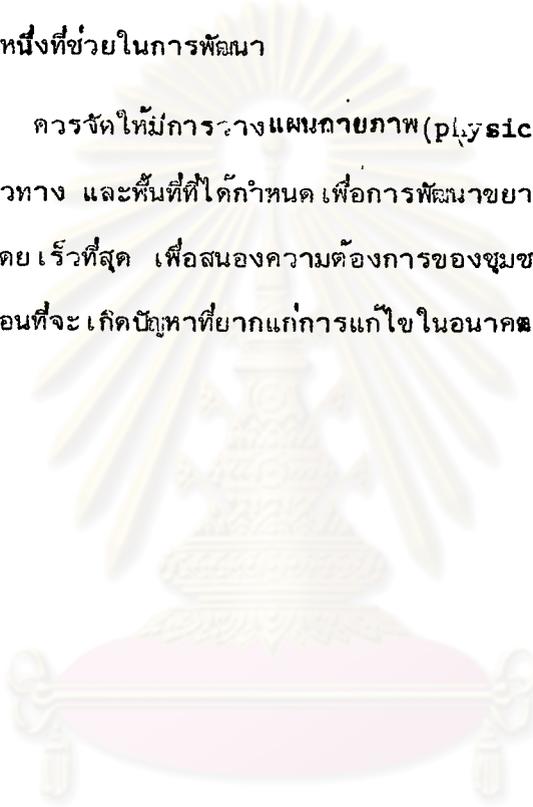
จ. ควรได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปากช่อง ตามที่ได้เสนอแนะไว้โดยละเอียด เพื่อกำหนดโครงการทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

ฉ. ในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร ควรได้มีการศึกษาเพื่อวางโครงการต่อเนื่อง อันจะเป็นผลให้เกิดการพัฒนาอำเภอปากช่องตามแนวทางที่ได้วางไว้อย่างแท้จริง

ช. ทางด้านการถือครองและขนาดการใช้ที่ดิน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ข้อมูลจากสำมะโนเกษตร ปี ๒๕๐๖ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดทำสำมะโนเกษตรปี ๒๕๒๑ ขึ้นมาใหม่ ถ้าหากได้นำข้อมูลใหม่นี้มาวิเคราะห์จะช่วยให้เห็นสภาพการถือครอง และการใช้ที่ดินของอำเภอปากช่องตรงตามสภาพปัจจุบันมากขึ้น และควรได้มีการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการผลิตด้านการเกษตร ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร การจำแนกชั้นของเกษตรกร ซึ่งจะช่วยให้การวางโครงการพัฒนาทางด้านการเกษตรบรรลุเป้าหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ข. ในขณะที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาทางการขาดแคลนพลังงาน การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology) เพื่อช่วยในการผลิตทั้งในด้านการเกษตร และการอุตสาหกรรมในอำเภอปากช่อง จะเป็นแนวทางอีกประการหนึ่งที่ช่วยในการพัฒนา

ฅ. ควรจัดให้มีการวางแผนกายภาพ(physical plan) ในเขตชุมชนสุขาภิบาลปากช่อง ตามแนวทาง และพื้นที่ที่ได้กำหนด เพื่อการพัฒนาขยายเมืองเอาไว้ และควรให้มีการดำเนินการตามแผนโดยเร็วที่สุด เพื่อสนองความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนแห่งนี้ได้เจริญเติบโตอย่างมีแผน ก่อนที่จะเกิดปัญหาที่ยากแก่การแก้ไขในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย